

नबलीयानैकधेतिवत्समासः दुर्बलोधर्मप्राप्य अनुरुध्य न्यायवृत्तिन्यायोपेताश्रेष्ठाजीविकानि विदति यस्माद्यत्नाच्चावश्यं बलं भवतीति नित्यमोनास्तियस्मात् तस्मादापि अधर्मोपिकर्तव्यत्वेन श्रूयते तत्र च यो धर्मलक्षणो धर्मः स अधर्म एव भवतीति शास्त्रमयीति श्लोकद्वयार्थः प्रजाकर्षणादिरधर्मोप्यापदि धर्म एव अकृतश्चेत्स एवाधर्म इति भावः ॥ १५ ॥ १६ ॥ अनंतरं आपन्नित्युत्तरं तत्र पूर्वोक्ता धर्मैकविचि कित्यते प्रायश्चित्तादिकं करणहणादिकं च विधीयते दोषपरिहारार्थमित्यर्थः फलितमाह यथेति ॥ १७ ॥ धर्मस्येति कर्मणि षष्ठी परस्य धर्मो नो जिह्वीर्षेदपि तु आत्मानमेव उजिह्वी र्षेत् स्वपरधर्मलोपेप्यात्मानमेवोद्धर्तुमिच्छेदित्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ विधृतस्य निरुद्धस्य कउत्स्यो न कोपि किंतु यथाऽपथेनापि प्रवृत्तितथायति नित्यमितिशेषः ॥ २२ ॥ २३ ॥ नविहि

धर्मप्राप्यन्यायवृत्तिनबलीयान् विदति ॥ यस्माद्वलस्योपपत्तिरेकं तिनन विधते ॥ १५ ॥ तस्मादापस्वधर्मोपिश्रूयते धर्मलक्षणः ॥ अधर्मो जायते तस्मिन्नि तिवैकवयो विदुः ॥ १६ ॥ अनंतरं क्षत्रियस्य तत्र किं विचिकित्स्यते ॥ यथास्य धर्मो न ग्लान्ये न्नो यान्छुनुवशं यथा ॥ तत्कर्तव्यमिहेत्याहुर्नात्मानमवसादयेत् ॥ १७ ॥ सर्वात्मनैव धर्मस्य न परस्य न चात्मनः ॥ सर्वोपायैरुज्जिह्वीर्षेदात्मानमिति निश्चयः ॥ १८ ॥ तत्र धर्मविदां तात निश्चयो धर्मनैपुणं ॥ उद्यमो नैपुणं क्षात्रे बाहुवीर्यादिति श्रुतिः ॥ १९ ॥ क्षत्रियो वृत्तिसंरोधे कस्य नादातुमर्हति ॥ अन्यत्र तापसस्वाच्चा ब्राह्मणस्वाच्चा भारत ॥ २० ॥ यथा वै ब्राह्मणः सीदन्नयाज्यमपि या जयेत् ॥ अभोज्यान्ना निचाश्रीयात्तथेदं नान्न संशयः ॥ २१ ॥ पीडितस्य किमद्वारमुपयो विधृतस्य च ॥ अद्वारतः प्रवृत्तियथा भवति पीडितः ॥ २२ ॥ यस्य कोशबलग्लान्या सर्वलोकपराभवः ॥ भैक्ष्य चर्या निविहितान च विदुः शूद्रजीविका ॥ २३ ॥ स्वधर्मानंतरा वृत्तिर्जात्या ननु पजीवतः ॥ वहतः प्रथमं कल्पमनुकल्पे न जीवनं ॥ २४ ॥ आपद्गतेन धर्माणामन्यायेनोपजीवनं ॥ अपि ह्येतद्ब्राह्मणेषु दृष्टं वृत्तिपरिक्षये ॥ २५ ॥ क्षत्रिये संशयः कस्मादित्येवं निश्चितं सदा ॥ आददीत विशिष्टेभ्यो नावसीदेत्कथंचन ॥ २६ ॥ हं तारं रक्षितारं च प्रजानां क्षत्रियं विदुः ॥ तस्मात्संरक्षता कार्यमादानं क्षत्रवंधुना ॥ २७ ॥ अन्यत्र राजहिंसाया वृत्तिर्न हास्तिकस्य चित् ॥ अप्यरण्यसमुत्थस्य एकस्य च रतो मुनेः ॥ २८ ॥ न शंखलिखिता वृत्तिं शक्यमास्थाय जीवितुं ॥ विशेषतः कुरुश्रेष्ठ प्रजापालनमीप्सया ॥ २९ ॥

तायस्येत्यनुषज्यते स्वधर्मो विजयेन क्षत्रियस्य धनार्जनं तस्य अनंतरं प्रत्यासन्ना स्वपराष्ट्रावर्मदेन धनार्जनं तेन वृत्तिस्तस्य विहितेत्यनुबन्धः जात्यान्सजातीयाननुपजीवतः अयाचमानस्य नित्यं प्रथमं कल्पं वहतो पि आपदि अनुकल्पेन जीवनं युक्तमित्यर्थः ॥ २४ ॥ अन्यायेन विपर्ययेण बुभुक्षितरूपं हविं प्रोधान्यमब्राह्मणाद्धरेदिति प्रमहालाभे ब्राह्मणस्य यथाचर्यं विहितं ॥ २५ ॥ एवं क्षत्रियोप्यापदि विशिष्टेभ्यो बला दाददीत्यत्र संदेह एव न युक्त इत्यर्थः ॥ २६ ॥ २७ ॥ अस्यापवादमाहान्यत्रेति अन्यत्र हिंसायाः कशजनपीडामकृत्वेत्यर्थः इह हिंसायां कस्यचिदपि वृत्तिर्हिंसापूर्विकानविहितास्तीति नेत्यर्थः अरण्यसमुत्थस्य वने एव तिष्ठतः ॥ २८ ॥ शंखललाटास्त्रिंशलिखिता वृत्ति दिष्टमात्रालं विनाराज्ञा जीवितुं न शक्यं शंखः कंबुललाटास्थि इति विश्वलोचनः ईसया औत्कण्ठ्येन प्रजापालनं चिकीर्षतेति शेषः ॥ २९ ॥